

СТУДЕНТСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Вікторія Острова,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, ВНЗ
«Університет економіки та права «КРОК»», Київ, Україна,
e-mail: OstrovaV@krok.edu.ua*

У сучасних психологічних дослідженнях загально визнаною є позиція, відповідно до якої особистість людини в умовах глобалізованого та динамічного соціального простору формується через постійний процес трансформації ідентичностей. Ідентичність визначає особливості соціальної взаємодії, комунікації, діяльності суб'єкта, а також впливає на усвідомлення людиною власного місця у суспільстві. У кризові періоди, пов'язані з масштабними соціальними змінами, процес формування ідентичності набуває особливої психологічної значущості.

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну сучасна студентська молодь опинилася в умовах тривалого психоемоційного напруження та соціальної нестабільності. Окрім безпекових, економічних і соціальних труднощів, студенти зіткнулися зі зміною звичних соціальних зв'язків, освітнього середовища та форм міжособистісної взаємодії. Вимушене переміщення, дистанційне навчання, порушення стабільних академічних та особистих контактів і тривале обмеження живого спілкування суттєво вплинули на структуру референтних соціальних груп молоді (як контактних, так і мережевих) та на процес формування особистісних і соціальних ідентичностей, однією з яких і є студентська ідентичність.

Ідентичність як психологічний феномен може розглядатися у темпоральному аспекті: ретроспективні, актуальні, проспективні ідентичності особистості.

Актуальна ідентичність – це динамічне, цілісне когнітивно-афективне утворення, що є компонентом «Я-концепції» особистості та представлено системою смислових конструктів суб'єкта, які співвіднесені ним з теперішнім часом і є сукупністю рис, особистісних якостей, соціальних ролей, соціальних статусів. Актуальна ідентичність є не одиничним конструктом, а цілісною системою, що поєднує певну кількість взаємозалежних конструктів та має різну структуру, яка обумовлена індивідуальними особливостями суб'єкта та його соціокультурним оточенням.

Дослідження актуальної ідентичності студентів здійснювалося у 2006 [2] (N=297), 2014[2] (N=124) та у 2025 [3] (N=54) роках. Застосовано одну й ту саму психодіагностичну методику: тест «Тест двадцяти висловлювань» М. Куна і Т. Мак-Партленда, при цьому інструкція та процедура тестування відповідали класичним, зміни були внесені тільки у частину інструкції, що стосується кількості самовизначень – була відсутня жорстка регламентація (не 20

самовизначень, а усі можливі для респондента). Респондентам пропонувалося відповідати найрізноманітніше, використовувати різні ознаки. Час виконання також не обмежувався, і складав близько 30 хвилин. Якщо у 2006 та у 2014 роках вибірки відповідали вимогам репрезентативності, то у 2025 році вибірка не є репрезентативною, що дозволяє відстежити тільки певні тенденції, які, тим не менш, мають бути враховані у часовому розгляді.

Отримана в результаті опитування сукупність актуальних ідентичностей респондентів була проаналізована методом контент-аналізу, який здійснювався з метою створення колективної ідентифікаційної матриці актуальної ідентичності. Обрахування питомої ваги окремої категорії колективної матриці обчислювалося шляхом відношення числа одиниць аналізу, які фіксують дану категорію, до загального числа одиниць аналізу.

Результати: 2006 рік – актуальна ідентичність «Студентство» увіходить до провідних (5 місце), 2014 рік – актуальна ідентичність «Студентство» не увіходить до провідних (7 місце), але розташована у верхній частині колективної матриці (тобто здійснює значний вплив на організацію поведінки особистості), 2025 рік – актуальна ідентичність «Студентство» знову увіходить до провідних (5 місце).

Для визначень респондентами застосовувалися також здебільшого іменники («студентка», «старшокурсник»). Студентство – соціальна спільнота, яка є реальною великою соціальною групою, що має визначену систему регулюючих і детермінуючих параметрів. Входження даної категорії до складу провідних у колективній матриці обумовлене тим, що навчання у ВНЗ як діяльність у значній мірі визначає перебіг реального життя респондентів: набуття нових знань, вмінь та навичок; інтенсивне формування спеціальних здібностей у зв'язку із професіоналізацією, засвоєння цінностей та настанов студентського середовища, контактні групи та склад соціальних зав'язків, розподіл часу тощо.

Необхідно зазначити важливість набутої соціальної ролі студента для респондентів, які навчаються на молодших курсах. При цьому у студентів 1 курсу разом із самовизначенням «студент-студентка» наявні самовизначення «школяр-школярка», що свідчить про те, що цей вид ідентичності ще не став ретроспективним остаточно, а ідентичність «студент-студентка» знаходиться у процесі формування.

Таким чином, можна зробити висновок, що актуальна студентська ідентичність має важливе психологічне значення для особистісного розвитку, соціальної адаптації та психологічної стійкості молодшої людини, оскільки забезпечує усвідомлення власної належності до студентської спільноти, прийняття соціальної ролі студента та включеність у систему академічних і міжособистісних взаємин.

В умовах повномасштабної війни в Україні проблема підтримки студентської ідентичності набуває особливої актуальності через вимушене обмеження живого спілкування, зміну соціального середовища, дистанційний формат навчання та порушення звичних контактів між студентами. Послаблення

відчуття належності до академічної спільноти негативно впливає на навчальну мотивацію, емоційне благополуччя, професійне самовизначення та рівень психологічної стабільності студентської молоді. Водночас сформована студентська ідентичність виконує адаптаційну та підтримувальну функції, сприяє розвитку впевненості у власних можливостях, знижує рівень соціального відчуження та допомагає молоді ефективніше долати стресові обставини. Саме тому підтримка актуальної студентської ідентичності через створення безпечного освітнього середовища, активну соціальну взаємодію та використання інтерактивних методів навчання є важливою умовою психологічного благополуччя й успішної соціалізації сучасної студентської молоді.

Повномасштабна війна в Україні суттєво змінили психологічний стан студентської молоді та умови освітнього процесу. Включене спостереження дозволяє зауважити, що у сучасних студентів відбуваються певні порушення у всіх компонентах спілкування: комунікації, соціальній перцепції, інтеракції.

Вимушена ізоляція знижує рівень мотивації, посилює відчуття самотності та ускладнює адаптацію до стресових обставин. Саме тому інтерактивні методи навчання сьогодні розглядаються не лише як педагогічний інструмент, а і як засіб психологічної підтримки студентів [4].

Інтерактивне навчання передбачає активну взаємодію між учасниками освітнього процесу: дискусії, роботу в групах, кейс-методи, тренінги, мозкові штурми, рольові ігри та спільне розв'язання проблемних ситуацій. Такі форми роботи створюють умови для емоційного контакту, розвитку комунікативних навичок та формування відчуття приналежності до студентської спільноти.

Особливо важливим є використання інтерактивних методів у контексті формування стресостійкості студентів. Саме групові інтерактивні форми роботи дозволяють студентам відчувати підтримку, зменшити рівень емоційного напруження та навчитися конструктивної взаємодії в умовах невизначеності.

Крім того, інтерактивні методи сприяють підвищенню навчальної мотивації [1]. У період тривалого дистанційного навчання багато студентів втратили відчуття залученості до освітнього процесу. Пасивне сприйняття інформації через онлайн-лекції часто викликає емоційне виснаження та зниження концентрації уваги. Натомість інтерактивні заняття активізують когнітивну діяльність, створюють атмосферу співпраці та підтримують інтерес до навчання.

Отже, підтримка актуальної студентської ідентичності через активну соціальну взаємодію та використання інтерактивних методів навчання є важливою умовою психологічної стійкості, успішної соціалізації та збереження психоемоційного благополуччя студентської молоді в умовах повномасштабної війни.

Список використаних джерел

1. Кий-Кокарева, В. (2023). Ставлення студентської молоді до свого здоров'я в умовах війни. *Україна. Здоров'я нації*, (3), 63–67. <https://doi.org/10.32782/2077-6594/2023.3/10>
2. Острова В. Д. Проспективна ідентичність як чинник соціальнопсихологічної адаптації студентської молоді: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / Інститут соціальної і політичної психології НАПН України. Київ, 2015. 20 с. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707867>
3. Острова, В. (2025). Актуальна ідентичність сучасної студентської молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (3(79), 445–450. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-445-450>
4. Потапюк, Л. М. (2023). Особливості формування стресостійкості студентів в умовах російсько-української війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, (2), 34–38. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.2.6>